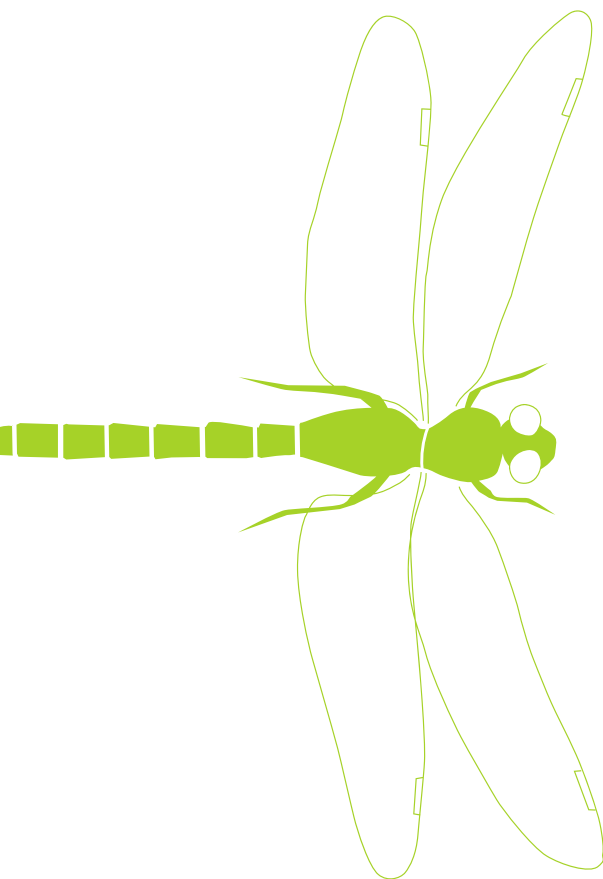

**Land
van
Ons**

Jaarverslag 2020

Colofon

Eindredactie: Judith Everaars
Redactie: Jos Geerits, Marianne de Jager,
Herman Verschuren
Vormgeving: Paul Beerten

*Foto voorzijde: Leven in gezonde grond.
Beeld Fotografiënne*

Jonge plantjes boekweit. Beeld Anke den Duyn

Inhoud

Voorwoord 5

Onze hoogtepunten van 2020 6

Dit is Land van Ons 8

Impact maken 10

Gezamenlijke kracht 18

Ontwikkelingen voor 2021 20

Exploitatierekening 2020 22

Toelichting op exploitatierekening 2020 22

Balans 2020 24

Toelichting op balans 2020 24

Meer dan 250 bomen geplant in Lettele. Beeld Jan Malschaert

Voorwoord

Dit is het tweede jaarverslag van de coöperatie Land van Ons, met dien verstande dat het eerste verslag slechts over de laatste drie maanden van 2019 ging. Nu een verslag over een volledig boekjaar: 2020. Een jaar waarin we dankzij al onze inspanningen konden groeien naar 10.000 deelnemers, eind december, en tegen alle verwachtingen in ook al met elkaar in staat waren om ruim 54 ha grond aan te kopen, verspreid over vijf percelen.

Geen slecht begin voor wat begon als een tweemans burgercoöperatie, met een financiële slagkracht van enkele tienduizenden euro's. Het was hard werken, heel hard werken. En we hebben alleen de stappen kunnen maken, dankzij een steeds groter wordende groep deelnemers in Land van Ons. Samen met ons staken zij de handen uit de mouwen.

Waren er dan geen problemen? Jazeker, tientallen. Het zijn al die dingen, waaraan je of nog niet aan hebt gedacht, of nog niet aan toegekomen bent. Vragen waar een antwoord op moet komen, tegenslagen waardoor je alles weer om moet gooien. Alles waarmee een start-up wordt geconfronteerd. Corona heeft ons in die zin ook parten gespeeld. We hadden ons voorbereid op tientallen presentaties voor allerlei groepen mensen, om op die manier de bekendheid van Land van Ons te vergroten. Het nodige stond al in de agenda's. Maar eind 2020 konden we constateren dat slechts een enkele is doorgegaan en dan meestal ook nog alleen digitaal.

Maar corona had ook een positieve kant. Het versnelde wereldwijd de bewustwording dat het niet goed gaat met onze aarde en met onze biodiversiteit. Ook in Nederland leidde de pandemie tot de nodige initiatieven, waarin velen het sleutelwoord 'biodiversiteit', 'duurzaamheid' of 'verantwoorde leefomgeving' omarmden. Veel van die initiatieven ontberen de noodzakelijke grond om hun plan vorm te geven. Grond verwerven is niet alleen kostbaar, maar de beschikbaarheid in de gewenste omvang en locatie is verre van eenvoudig. De tijd zal leren wat de eendagsvliegen zijn en wat de blijvertjes.

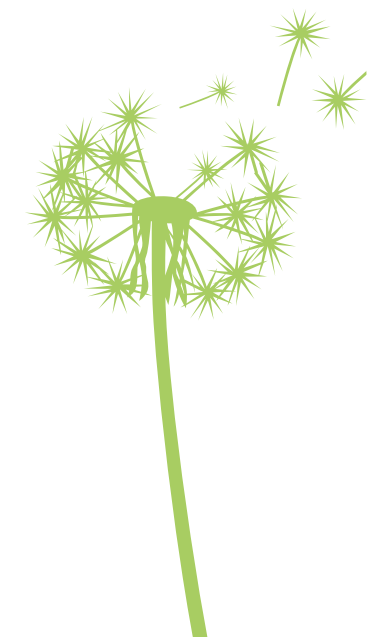
In die mêlee van initiatieven blijft Land van Ons een unieke positie innemen. Niet alleen door de ijzersterke formule, maar ook door de onafhankelijkheid van wat voor soort subsidie dan ook. Het geeft ons een slagkracht waarop velen jaloers zijn. Het kan allemaal dankzij de inzet van tientallen deelnemers, die zich actief voor Land van Ons inzetten.

Ondertussen zijn we 2021 voortvarend begonnen. De deelnemers hebben over de aankoop van een tweetal nieuwe percelen al hun akkoord uitgesproken en in het tweede kwartaal verwachten we nog een drietal nieuwe aankopen te kunnen presenteren.

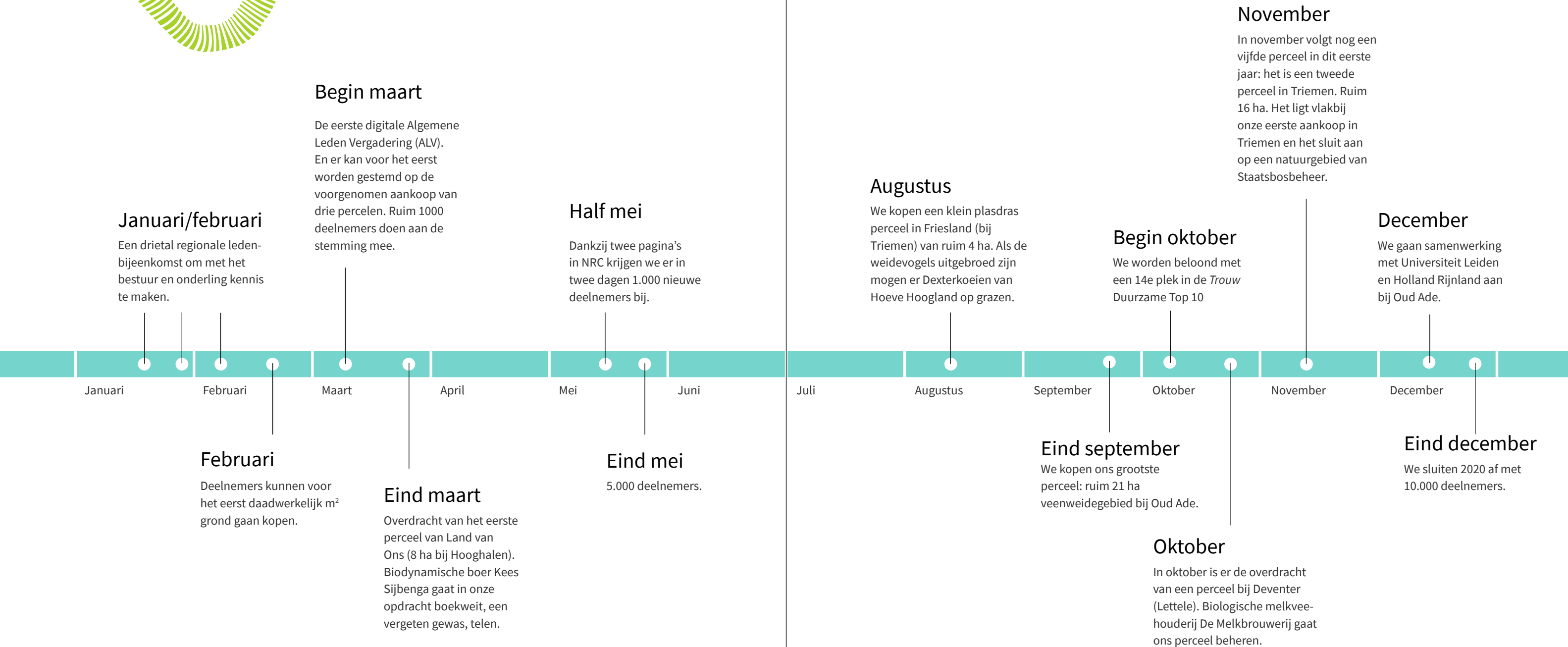
Tot slot: in november heeft de medeoprichter van Land van Ons, Jaap Benschop, te kennen gegeven zijn bestuurslidmaatschap te willen opgeven. Met het aantreden van een nieuw bestuur zal Jaap formeel terugtreden. Hij gaat in minder stressvolle omstandigheden door met zijn vrijwilligerswerk voor Land van Ons.

Bedankt Jaap, dat jij met mij dit avontuur wilde aangaan. We hebben menig uur aan één van de keukentafels gezeten om alle misstanden en lichtpuntjes in het Nederlandse landschap te bespreken. Zonder jou was Land van Ons niet geweest wat het nu is.

Franke Remerie
Voorzitter bestuur

Onze hoogtepunten van 2020

Dit is Land van Ons

Landbouwgrond voor herstel biodiversiteit en landschap

Het burgerinitiatief Land van Ons is een coöperatie die landbouwgrond koopt voor herstel van biodiversiteit en landschap. Tot 60 jaar terug was er veel biodiversiteit in ons landbouwgebied. Niet alleen doordat het om veel grond ging. Ook de toen kleinschalige landbouw met een mix van akkerbouw en veeteelt, zorgde voor een grote rijkdom aan divers leven. Daarna zijn er onder druk van gewenste schaalvergroting vele ingrepen in het landschap gedaan. Die hadden vrijwel altijd een achteruitgang voor de biodiversiteit tot gevolg. We zijn vergeten dat robuuste ecosystemen en een grote biodiversiteit pijlers zijn onder ons bestaan op deze planeet. Zonder ander leven is er voor ons als mens ook geen toekomst. Het is een basisvoorwaarde voor leven en welbevinden.

Kracht van het collectief

Land van Ons kiest voor de kracht van het burgercollectief. De kracht van alle burgers in Nederland die zich realiseren dat het tijd is om het heft in eigen hand te nemen. Door zelf verantwoordelijkheid te nemen voorkomen we dat ons land doodt en onleefbaar wordt. Iedereen kan voor € 10 deelnemer worden van de coöperatie. Daarnaast kun je vanaf € 20 per jaar m² grond aankopen. Hiervan koopt de coöperatie percelen landbouwgrond. En alle deelnemers zijn met elkaar eigenaar van de coöperatie. Met het talent van onze deelnemers draaien we de organisatie. Iedereen zet zich zonder vergoeding in.

Jouw eigen stukje grond

Het stukje grond dat is aangekocht door elke deelnemer is onderdeel van het grote geheel waar Land van Ons haar doelen mee wil bereiken. Een lange termijn doel, want herstel van onze biodiversiteit hebben we niet zomaar voor elkaar. Toch kunnen deelnemers al na minimaal twee jaar 'hun' m²'s weer terug verkopen aan de coöperatie. Het kan, maar we hopen het natuurlijk niet. We prefereren ook duurzaamheid in de relatie met onze deelnemers. Want ons landschap verdient een robuuste basis. Een boerenland vol leven!

Aankoop percelen

Land van Ons heeft verspreid over het land percelen aangekocht. Een belangrijke reden hiervoor is om zoveel mogelijk regionale aansluiting te krijgen met onze deelnemers en vrijwilligers. In het afgelopen jaar zijn percelen aangekocht in Friesland, Drenthe, Overijssel en Zuid-Holland.

Onze missie

Land van Ons wil een kentering bewerkstelligen in het uitputten van grond en het verdwijnen van plantaardig en dierlijk leven uit ons landschap. Dit doen we vanuit het besef dat ons land en onze grond de bodem is onder ons bestaan. Daarmee biedt het tegenwicht en een rustpunt in ons hectische en op economische groei gerichte bestaan. Door het verwerven en daarna behouden van het juridische eigenaarschap van (landbouw)grond realiseren we een langjarige, duurzame aanpak.

Aanpak percelen

Op ieder aangekocht perceel zijn we direct begonnen met het bevorderen van de biodiversiteit. Om de kwaliteit van het bodemleven niet verder aan te tasten zijn we direct gestopt met:

- Chemische gewasbescherming
- Chemische verdelging van planten
- Injecteren van drijfmest
- Gebruik van kunstmest
- Gebruik van monoculturen, zoals raaigras
- Intensief maaien

We maken per perceel een op maat gemaakt beheerplan dat toewerkt naar een gezonde bodem en een biodivers bovengronds leven. Denk hierbij aan:

- Herstel van hagen, singels en houtwallen
- Plantaardige en dierlijke mest aangepast aan de behoefte
- Realiseren van verschillende temperaturen bij het maaiveld (zon en schaduwplekken realiseren, hellinghoeken in het perceel, kort en opgaand struweel) voor verscheidenheid aan leefplekken.
- Wisselteelt
- Bewuste verrommeling (dood hout laten liggen, broeihopen, schuilplaatsen)
- Voorkomen van verdichting van de grond
- Herstel van mineralenhuishouding
- Herstel van de zuurgraad van de bodem
- Periodes van rust
- Enzovoort

Impact maken

Land van Ons heeft als doel de biodiversiteit en landschap te herstellen. We willen relevant zijn en impact maken en pakken dat groots aan:

1. We kopen grond en zoeken een boer. We stoppen met zaken als mestinjecties en pesticiden.
2. We stellen voor ieder perceel een beheerplan op dat toewerkt naar het herstellen van biodiversiteit en het landschap.
3. De pachter of de boer beheert en bewerkt de percelen aan de hand van de visie die we samen hebben opgesteld.
4. We monitoren de ontwikkelingen in de biodiversiteit en het landschap.
5. We zorgen voor kennisontwikkeling van onze deelnemers.

1. Nieuwe grondaankopen en de boeren

We zijn het jaar 2020 gestart zonder grond en eindigden met vijf percelen, samen 54 ha. Heel fijn is dat we ook door onze deelnemers worden getipt voor mogelijke percelen. In één geval bood het perceel uitzicht op een langlopend onderzoeksproject, namelijk Oud Ade. Dat hebben we met beide handen aangegrepen.

Omdat het maatwerk is, bleek het sluiten van de overeenkomsten voor de percelen meer tijd te kosten dan we verwacht hadden. Al met al waren het goede processen met een bevredigende afloop.

Overzicht grondaankopen

Holtesch (Hooghalen)
maart 2020 7,7 ha

Triemen
augustus 2020 4,1 ha

Oud Ade
oktober 2020 21,3 ha

Lettele
oktober 2020 4,0 ha

Zwagermieden
december 16,4 ha (koopovereenkomst)

Drenthe

Holtesch: kansen voor gewassen op zandgronden

De Holtesch in Drenthe is 13 ha groot. Daarvan is bijna 8 ha eigendom van Land van Ons. We willen in de loop van de tijd de andere vier percelen die onderdeel van de Holtesch uitmaken, ook verwerven. Het reeds verworven perceel bestaat deels uit vruchtbare podzolgronden en deels uit vruchtbare hoge zwarte enkeerdgronden. Beide bestaan uit leemarm en (zwak) lemig fijn zand. Enkeerdgronden staan in de volksmond bekend als 'esgronden'. Ze zijn geschikt voor het telen van onder andere boekweit. Een gewas dat aantrekkelijk is voor insecten en positieve invloed heeft de bodemgesteldheid. Het perceel ligt aan de rand van een bos van Staatsbosbeheer (Heuvingerzand) en ligt in de Nationaal Natuur Netwerk-zone.

Boer Kees Sijbenga

Boer Kees heeft als boerenbedrijf een SKAL-certificering, de Nederlandse norm waaronder biologische producten worden geproduceerd. Zodra wij een SKAL certificering hebben wordt Kees pachter van ons perceel Holtesch. Hij kan dan ons perceel in zijn normale bedrijfsvoering opnemen. In de tussentijd beheert hij het perceel in opdracht van ons.

Boer Kees heeft sinds 2007 ervaring met biologische landbouw en is eigenaar van de Dennenhoeve, een biologisch-dynamisch bedrijf met ruim 3.000 kippen, diverse akkergewassen en plantenteelt. Met de overgang van biologisch naar biologisch-dynamisch legt hij in zijn bedrijfsvoering nog meer nadruk op een gezond bodemleven. Dit uit zich onder andere in strokenteelt, met een mengsel van granen en vlinderbloemigen (lupine, veldbonen). Een techniek binnen de biologisch-dynamische landbouw waarmee een habitat gecreëerd wordt voor veel natuurlijke vijanden van plaaginsecten.

Perceel Holtesch bij aankoop. Beeld Gerrit Jan Kamphuis

Boer Kees bij zijn trekker. Beeld Ron Thijssen

Wat kunnen we doen om het tij te keren?

Boer Kees Sijbenga:

'Begin van anderen, de bodem is heilig! Een gezond bodemleven is belangrijk. Schimmels en bacteriën vormen de basis voor sterke gewassen. Rijke bloei trekt insecten aan waar weer vogels op afkomen. Zo creëer je een weerbaar systeem waar de hele kringloop van profiteert. Ook de levenskwaliteit van de mens zal toenemen. De biologisch-dynamische landbouw maakt gebruik van preparaten om de bodem te voeden en de gewassen te beschermen. Er wordt ook gebruik gemaakt van een zaaikalender die uitgaat van de stand van de zon, maan en planeten. Ik doe dit zelf nog niet maar de filosofie spreekt me wel aan.'

Landbouw en natuurbeheer staan soms haaks op elkaar. Het is één van de dilemma's waar Land van Ons zeker tegenaan gaat lopen. Vooral vanuit natuurbeheer wordt het gebruik van grondwater als doodzonde gezien. Zonder water groeit er niets. Water is een transportmiddel, het maakt deel uit van de cyclus, het grote geheel. Juist door de droogte worden we daar weer op gewezen. Maar niet alleen voor de boterham

van de boer, ook voor de biodiversiteit op de akker is water belangrijk. Zonder berekening wordt de gewaskeuze beperkt. Hoe meer variatie, hoe groter de diversiteit. Neem bijvoorbeeld waspeen, een gewas dat uitermate geschikt is voor de droge zandgronden, het zou een mooie toevoeging zijn als hakvrucht tussen de granen en vlinderbloemigen. Zonder water is de kans van slagen klein. Zelfs voor de veldboon, een gewas dat toch echt goed op de es past, kan het wel eens lastig worden zonder berekening.'

Beeld Ron Thijssen

Oud Ade na aankoop. Beeld: Groen Brothers

Boer en boerin Erik en Annegreet Boven van perceel Triemen.

Boer Rick Arjuna - Lettele. Beeld Fotografiënne

Zuid-Holland

Oud Ade: een andere toekomst voor de veenweiden (onderzoeksproject)

Het enthousiasme voor dit perceel ontstond voor het eerst op 2 januari 2020, toen we hier samen met Emeritus-hoogleraar Frank Berendse over het perceel liepen. Een klassieke compacte polder in het hart van de veenweiden, vlakbij Leiden. Ideaal voor langjarig onderzoek naar (on)mogelijkheden voor herstel van de biodiversiteit, omdat op het oog het gebied qua waterstand makkelijk te isoleren is van de omgeving. De universiteit Leiden en Holland Rijnland zijn hiervoor inmiddels onze partners, zodat we onze beheer- en onderzoeksplannen kunnen verbreden en verdiepen. Medio 2021 wordt het startsein gegeven.

Boer Jan van der Poel

Jan is een biologische melkveehouder met z'n bedrijf aan de overkant van ons perceel Oud Ade. Hij is bij Land van Ons betrokken, omdat er eind december is besloten een stuk grond van hem, grenzend aan ons perceel, eveneens aan te kopen. In het onderzoeksproject dat we in 2021 zullen gaan opstarten, zal Jan een belangrijke behorende rol krijgen.

Friesland

Triemen & Zwagemieden: boeren en de weidevogelstand verbeteren

Friesland heeft van oudsher een groot areaal aan agrarische grond. Juist in deze regio is de weidevogelstand door een complex aantal factoren fors achteruitgegaan. Er zijn op dit vlak al veel initiatieven, maar er zijn nog grote stappen nodig. Het gebied Triemen & Zwagemieden is kansrijk. Het laatste perceel ligt tegen een groot natuurgebied aan dat door Staatsbosbeheer wordt beheerd. Het koopcontract voor Zwagemieden is eind 2020 getekend, de overdracht vindt medio 2021 plaats.

Boer en boerin Erik en Annegreet Boven

Annegreet en Erik van Hoeve Hoogland produceren lokaal en op duurzame manier voedsel en voorzien hiermee een aantal huishoudens in hun omgeving. Ze zijn gericht op natuurinclusief boeren en zijn tevens

een leer- werkplek voor jongeren van Praktijkschool Fryslan. Jongeren die vastgelopen zijn op school vinden bij hen een alternatief onderwijstraject. Zij gebruiken ons perceel Triemen voor de kudde van vijf stuks rundvee. Het zijn Dexter-koeien, een ras van ongeveer een meter hoog. Ter vergelijking: een 'gewone' melkkoe heeft een schofthoogte van rond de een meter vijftig. Naast de koeien lopen er ook schapen. Dit perceel is een deel van het jaar plasdras gebied. Een op zonnepanelen draaiende pomp brengt later in het jaar water op het ongeveer vier ha tellende perceel, zodat een deel blank komt te staan. Dat komt de biodiversiteit ten goede.

Overijssel

Lettele: landschapsherstel in coulisselandschap

In het Overijsselse Salland zijn de afgelopen decennia veel landschapselementen verdwenen. Genoeg te doen voor Land van Ons dus. De aangekochte grond in Lettele wordt gepacht door de Melkbrouwerij van Rick en Arjuna Huis in 't Veld. Een boerenbedrijf dat bezig is met landschapsherstel en een gezonde bodem. Door de aankoop van de grond ondersteunen we hun toekomstplannen. We pakken samen een heleboel dingen op: ze gaan langs het perceel een paar honderd meter haag aanplanten, we gaan met het waterschap in gesprek om een natuurlijke oever te realiseren langs de Lettelerheide, we gaan ze helpen met het onderhoud

van een paar jaar oude houtwal die het moeilijk heeft, enzovoort.

Boer en boerin Rick en Arjuna Huis in 't Veld

In 2020 wonnen Rick en Arjuna Huis in 't Veld uit Lettele met hun Melkbrouwerij de Groene Twinkeling, een prijs voor de groenste ondernemer van Overijssel. Zij wonnen de prijs omdat ze in verhouding veel doen aan biodiversiteit. Er wordt dan ook biologisch geboerd door de Melkbrouwerij. De koeien op de boerderij zijn van het oude MRIJ-ras: rustige roodbonte koeien met een dubbel doel. Dat wil zeggen dat ze geschikt zijn voor zowel het leveren van melk als van vlees. De koeien mogen hun hoorns houden, zodat ze in de kuddes met de stier hun natuurlijke gedrag kunnen vertonen.

De koeien kunnen het hele jaar naar buiten. Maar als ze willen kunnen ze ook binnen staan en liggen in de serre-stal. Dat is een open stal met veel licht, lucht en ruimte. De koeien krijgen vrijwel alleen gras en kruiden te eten. Dat is het meest gezond voor de koeien en bovendien zorgen de kruiden in het gras (zoals rode klaver) voor de bodemvruchtbaarheid en dragen ze bij aan een natuurlijk landschap. Met het extra perceel van Land van Ons kunnen ze de koeien nog meer ruimte geven én tegelijkertijd werken aan herstel landschap en biodiversiteit. Dat naast de mens ook de koeien ten goede komt.

2. Beheerplannen

Samen met de perceelbeheerders en betrokken vrijwilligers werken we per perceel aan een beheerplan. In 2020 is hard gewerkt aan de beheerplannen voor Holtesch en Lettele. Deze zijn inmiddels in januari 2021 gepresenteerd aan de deelnemers..

3. Grondbeheer

Holtesch (Hooghalen) was het enige perceel dat voor het groeiseizoen is gekocht en geleverd. Hierop is boekweit geplant en geoogst, waarna we het hebben ingezaaid met wintertarwe. De percelen bij Lettele en Triemen zijn weidepercelen met extensief beheer. Minder beweiden geeft meer mogelijkheden om kruiden in bloei te krijgen, wat belangrijk is voor insecten.

Teelt van boekweit

Het eerste jaar is het perceel Holtesch bewerkt en ingezaaid met boekweit. De teelt van dit 'oude' gewas is zo goed als verdwenen in Nederland en brengen we graag weer terug. Het is een gewas dat veel bijen en andere insecten aantrekt en is bovendien rustgewas voor de bodem. Boekweit heeft weinig voeding nodig en verbetert de bodemstructuur door zijn goede beworteling. Ook zorgt het voor een goede bodembedekking in de (hete) zomermaanden, waardoor de bodem en het bodemleven beschermd is. Bovendien zijn er voor de teelt weinig zware machines nodig en wanneer de combine – de machine voor maaien en dorsen - het land op moet voor de oogst is het droog. Dan heeft de bodem relatief weinig te lijden van het gewicht van de combine. Doordat we alleen de korrel afvoeren van het land, blijft aardig wat 'te eten' achter voor het bodemleven.

We hebben in dit proces met veel partijen gesproken om alle voetangels en klemmen te onderzoeken, omdat het 'nieuw' is in Nederland. Omdat er hier en in de om-

streken geen geschikte pelmolens meer zijn, moest de oogst naar een pelmolen in Polen getransporteerd worden. Bij dat transport en het pellen trad veel vertraging op waardoor de boekweit pas eind december terug was in Nederland. Omdat ons perceel bij aankoop niet het predicaat biologisch had, konden we niet terecht bij biologische verwerkers van het product. Ook dat bleek een forse handicap te zijn in het vermarkten van de boekweit.

Boekweitproces: maaien met een zwadmaaier; planten laten afsterven op de bodem; oppakken maaisel door combine en kaf van pel (het vruchtje) scheiden; schonen; pel afstorten in droogkisten; vochtgehalte terugbrengen door het zaad te drogen; vervoer naar pelmolen; pellen, vervoer terug naar verwerkers; pel verpakken of verder verwerken tot andere producten.

Ruim de helft van het gewicht dat van het land wordt gehaald krijg je uiteindelijk terug in een te verkopen product. Dit komt doordat de oogst nog geschoond en gedroogd moet worden. Maar ook het schilletje van de boekweit, dat bij het pellen wordt verwijderd. De pel is los te verkopen als vulling voor kussens.

0-meting perceel Oud Ade door studenten Universiteit Leiden. Beeld Maarten Schrama

4. Monitoring biodiversiteit en landschap

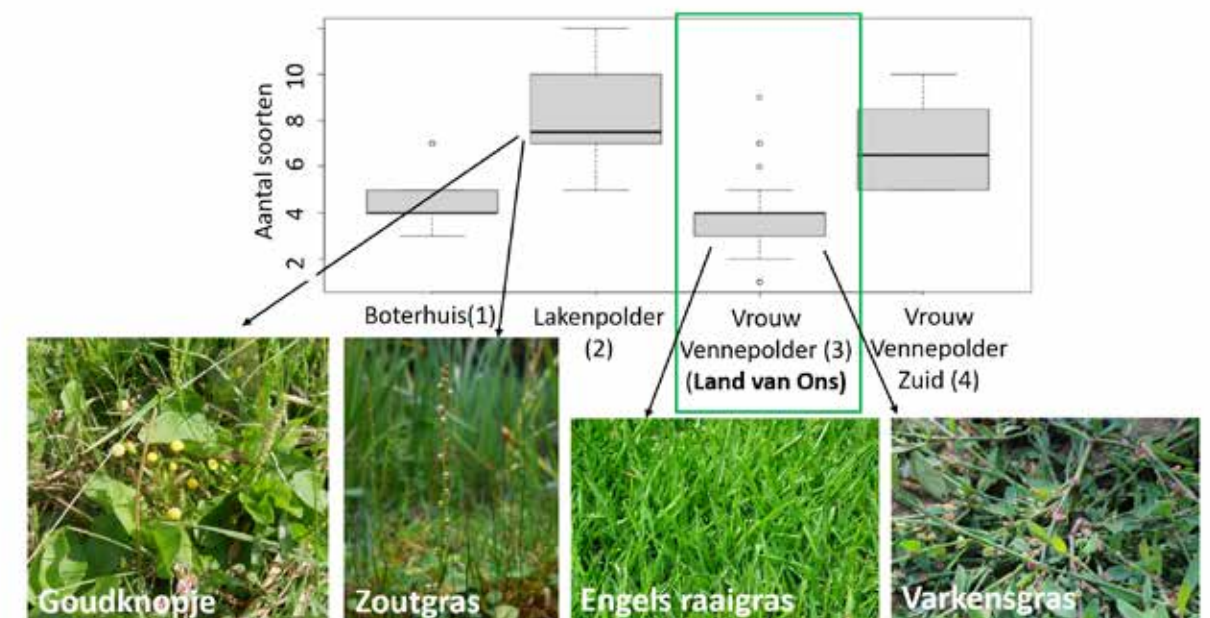
Het meten en onderzoeken staat in ons eerste volle jaar nog in de kinderschoenen. Dat neemt niet weg dat we al een aantal onderzoeken hebben gedaan.

0-onderzoek perceel Oud Ade

De Universiteit Leiden zal langdurig onderzoek uitvoeren op het perceel van Oud Ade en referentiepercelen. Dit

zijn percelen in de buurt, waarmee de onderzoekers de ontwikkelingen vergelijken. Hiermee kan het effect van ons handelen op dit perceel inzichtelijk worden gemaakt.

Het onderzoek is in handen van bioloog dr. Maarten Schrama. Begin september is hij gestart met een uitvoerige 0-meting. Achtendertig studenten van de Universiteit Leiden zijn daarvoor met veel hulp van onderzoekers van andere instituten, zoals Paul Bodelier en Eiko Kuramae, acht dagen bezig geweest.

Onderzoeksresultaten 0-meting Oud Ade. Beeld: Maarten Schrama

De eerste resultaten geven het volgende beeld:

- De diversiteit van planten is vrij laag en over het algemeen lager dan in de referentiegebieden.
- De soorten nachtvlinders van bos- en kruidenrijk grasland zijn bijna geheel afwezig in de Vrouw Vennepolder.
- Er zijn trekvinders gevonden (koolmot, gammauil), plaagsoorten (buxusmot) en heel veel soorten van oevervegetatie.
- De oevers en de wateren verschillen nauwelijks in soortendiversiteit tussen de verschillende gebieden.

Even voorstellen: dr. Maarten Schrama

‘Ik ben eigenlijk een allround bioloog. Maar meestal als mensen mij deze vraag stellen zeg ik dat ik een ecosysteemecoloog ben. Dat betekent dat ik vanuit een brede blik naar de biologie kijk. De biologie refereert kortgezegd naar de ‘leer van het leven’ (van het Griekse bios, leven), en de ecologie zou je kunnen noemen de ‘leer van het huis’ (van het Griekse oikos, huishouden). Dus je zou mij een systeemdenker kunnen noemen, iemand die kijkt naar het ‘hele huis’ door de samenhang tussen verschillende organismen te bestuderen.

Belangrijk bij deze benadering is dat ik de mens niet los zie staan van dit systeem, maar als een belangrijk onderdeel ervan. Mensen zeggen vaak wel dat ze zichzelf als een onderdeel van de natuur zien, maar doen niet alsof ze dat zijn. Kijk maar bijvoorbeeld naar achtertuinen, daar bepalen mensen precies welke plant waar komt te staan. Er is weinig ruimte voor de chaos die de natuur in zich heeft.’

‘De vraag die ik als ecosysteemecoloog interessant vindt is: hoeveel laat je toe? Een conventionele akkerbouwer laat bijna niets toe, er is geen onkruidje dat niet gewenst is. Er zijn veel diersoorten die hun omgeving vormgeven, zoals een bever die een dam bouwt, maar je kunt daar in doorschieten. De mens trekt op dit moment een bovenmatige hoeveelheid grondstoffen naar zich toe.

Als je jezelf echt de vraag stelt over hoe wij ons verhouden tot de natuur, dan besef je al snel dat we op een andere manier met ons landschap om moeten gaan.’

0-meting biodiversiteit Holtesch

Vóórdat we zijn gestart met het bewerken van het land hebben we een bodemonderzoek laten uitvoeren naar de fysische en chemische eigenschappen in de bodem. Nu kunnen we in de toekomst de resultaten gaan vergelijken met deze 0-meting.

Over wat er leeft en groeit op en in de Holtesch was tot nu toe nauwelijks iets opgetekend. Het afgelopen jaar hebben we tijdens veldbezoeken een voorzichtig begin gemaakt met de inventarisatie van de aanwezige plantensoorten. Op die lijst staan vooral veelvoorkomende soorten die gedijen bij regelmatige grondbewerking (jaarrondkiemers en wortelkruiden). Conclusie van deze nulmeting is dat er op de es geen spraakmakende of, voor Drentse akkers, iconische soorten zijn gevestigd.

Bij Staatsbosbeheer zijn er geen gegevens bekend van soorten dieren op het perceel Holtesch. Wel weten we op basis van ooggetuigen dat wild uit de bossen zich niet laat weerhouden door kadastrale grenzen en gebruikmaakt van de es. Bewoners nemen in de buurt regelmatig reeën, hazen, marters, eekhoorns, allerlei muizensoorten en egels waar. Thijs Fijen doet namens de Wageningen Universiteit onderzoek naar het voorkomen van solitaire bijen en de concurrentie tussen honingbij en de wilde bij. Het is een onderzoek dat meerdere jaren zal lopen, niet alleen op ons perceel, maar ook op andere percelen in Groningen. Geconstateerd is al dat op de Holteschde diversiteit niet heel hoog is. In een nog beperkte inventarisatie zijn slechts enkele soorten waargenomen (aardommel, snor zweefvlieg en wimperflanzand bij).

Thijs Fijen, onderzoeker van Wageningen University & Research, doet onderzoek perceel Holtesch

Bodemonderzoek Lettele

Ook bij Lettele hebben we voor de start een bodemonderzoek laten uitvoeren naar de fysische en chemische eigenschappen in de bodem. Nu kunnen we in de toekomst de resultaten gaan vergelijken met deze 0-meting.

5. Kennisdeling voor (potentiële) deelnemers

Naast kopen en beheren van grond vinden wij het belangrijk om kennis te delen met onze deelnemers. Bijvoorbeeld door webinars, films, achtergrondfoto's en -films van de percelen en activiteiten op locatie te organiseren. Hiermee zijn we in het najaar van 2020 gestart. In oktober en november konden onze deelnemers deelnemen aan twee webinars.

Bloeiende boekweit. Beeld Jan Malschaert

Webinar: Alles over boekweit met Peter Brul

‘Boekweit en bijen zijn voor elkaar gemaakt’ volgens Peter Brul. Wist je dat boekweit vanuit Centraal Azië naar Nederland is overgewaaid rond de 14de eeuw? En dat midden 19de eeuw op zo'n 130.000 ha in ons land boekweit werd verbouwd? Helaas is het daarna (dankzij de komst van de kunstmest) snel verdwenen uit ons landschap. Jammer, want boekweit is een nectarplant en daarom erg belangrijk voor de wilde bijen. Hij vertelde uitgebreid over het belang van bijen bij de teelt van boekweit. Peter Brul vat boekweit als volgt samen:

**Boekweit = superfood
voor de bijen
voor de bodem
voor het landschap
voor ons**

Impressie 'Wilde plannen' Oud Ade.
Beeld: studenten Universiteit Leiden

Webinar: Studenten Universiteit Leiden presenteren hun wilde ideeën voor Oud Ade

De studenten deden onderzoek en presenteerden in het webinar hun ideeën voor een toekomstige inrichting. De toekomstscenario's zijn niet alleen belangrijk voor de biodiversiteit van dit perceel, maar ook nuttig voor betere toekomst voor bodemgrond in Nederland. Wat zijn de mogelijkheden voor meer biodiversiteit in de Nederlandse agrarische sector?

De studenten presenteerden zes toekomstscenario's, die stuk voor stuk getuigen van creativiteit en intellectuele nieuwsgierigheid. Zo presenteerde het eerste groepje het plan om het waterpeil van de veengrond te verhogen en er geen koeien, maar waterbuffels te houden. Een andere groep stelde voor om een voedselbos aan te leggen en het vee gaandeweg te vervangen door noten- en fruitbomen. En weer een andere groep voorzag een vogelweidegebied, dat als toevluchtsoord zou kunnen dienen voor weidevogels zoals de grutto.

Een ander belangrijk thema in het webinar was de economische haalbaarheid. Land van Ons wil biodiversiteit combineren met duurzame, toekomstbestendige landbouw die een boer in zijn bestaan voorziet.

De studenten stelden een variëteit aan creatieve oplossingen voor: van recreatieve activiteiten zoals een theehuisje met educatieve doeleinden, tot een verbinding van de 'stad met het land' door productabonnementen aan te bieden. Deze toekomstscenario's bieden veel stof tot nadenken over de toekomst van het perceel oud Ade, maar ook voor de toekomst van de agrarische sector in Nederland.

Gezamenlijke kracht

Zichtbaarheid

We zijn blij dat de landelijke kranten over ons initiatief berichtten. Dat is precies wat we willen, een groot publiek bereiken, zodat we met elkaar Land van Ons maken. We hebben gemerkt dat mediamomenten voor sprongen in onze deelnemersgroei zorgt. Er was aandacht voor Land van Ons in regionale kranten als *Stentor*, *Tubantia*, *Leids Dagblad*, *Dagblad van het Noorden* en *Friesch Dagblad*. Maar we hebben ook in landelijke dagbladen gestaan, zoals *Trouw*, *NRC* en de *Volkskrant* en in diverse vaktijdschriften, zoals *Natura*. De hoogste piek (1080 leden) was het gevolg van een twee pagina's tellend artikel in het *NRC*.

In 2019, voor de officiële oprichting, deed Land van Ons mee aan de 'Trouw duurzame 100'. We bereikten de 29e plek, met slechts een idee. Nu we volop in bedrijf zijn en daarmee bewijzen dat het concept van Land van Ons werkt lag een hogere plek op de ranglijst van 2020 in de lijn der verwachting. We werden niet teleurgesteld. Een prachtige 14e plek was het resultaat in 2020.

Land van Ons & haar relaties

Er zijn in 2020 vele tientallen gesprekken gevoerd met allerlei partijen, die op de één of andere wijze interesse hebben in de activiteiten van Land van Ons. Het initiatief ging vrijwel altijd uit van de andere partij. Dat had een pragmatische reden: tijdgebrek. In dit eerste echte jaar wilden we ons focussen op al de basale problemen en kansen die op ons afkwamen. Daar hadden we onze handen meer dan vol aan. Op verzoeken van derden zijn we vaak ingegaan. Om de andere partij te leren kennen en zicht te krijgen op de verschillende problemen, waar andere partijen mee kampen. Het zal niet verbazen dat dit vaak over grond ging. Niet zozeer de beschikbaarheid aan, maar de financiële last die ermee samen hangt. Dat ziende hebben we in het late voorjaar van 2020 het initiatief genomen tot een brief aan het kabinet, met een pleidooi om in plaats van boeren uit te kopen, grond betaalbaarder te maken voor burgerinitiatieven. Een jaar na dato kan worden geconcludeerd dat de overheid op dat punt (wellicht mede door de Corona crisis) helaas geen voortgang heeft geboekt.

Vrijwilligersbijeenkomst juni 2020. Beeld Mark Groeneveld

Deelnemers & m²

Voor Land van Ons was 2020 een jaar van onstuimige groei: van circa 1000 deelnemers tot 10.000 deelnemers aan het einde van december. Deelnemers in Land van Ons kochten voor ruim 3 miljoen euro aan m² grond. Het aandeel van elke deelnemer in de coöperatie maken we zichtbaar door middel van het aantal m² grond. Dit kwam neer op ruim 600.000 m².

- Alle deelnemers in Land van Ons zijn mede-eigenaar.
- Alle deelnemers die kapitaal hebben ingebracht om m² grond te kopen, zijn met elkaar eigenaar van de coöperatie.
- De coöperatie is eigenaar van alle percelen, die zijn aangekocht met het kapitaal dat de deelnemers met elkaar hebben ingebracht.
- Zo is het kapitaal dat je hebt ingebracht, geborgd.

Vrijwilligers & bestuur

De groei van 2020 werd in goede banen geleid door de twee oprichters, annex bestuurders en een groeiend team van vrijwilligers. Alle mensen, ook het bestuur, hebben zich zonder vergoeding ingezet. Dat is uniek gezien de grootte van de organisatie. Aan het eind van 2020 was er een betrouwbare groep van een kleine honderd vrijwilligers.

Met het groeien van de organisatie ontstond er de behoefte na te denken over een structuur, die een

stabiele ondersteuning kan geven aan de bestuurders (en trekkers van) de organisatie. Onze organisatie adviesgroep kwam met een voorstel om een achtal kennisgroepen rond bestuur te formeren. Een kennisgroep bevat drie tot zeven deelnemers, met bewezen kennis op een bepaald beleidsterrein. Zij adviseren en ondersteunen het bestuur in haar taken.

Het einde van 2020 was een goed moment om de verbreding van het bestuur vorm te geven, waarvan de procedure begin januari 2021 is gestart. Met het verschijnen van dit jaarverslag hebben we een nieuw zevenkoppig bestuur. Jaap Benschop (één van de oprichters) is in dit bestuur niet teruggekeerd. Jaap heeft in december zijn vertrek aangekondigd als bestuurder. Hij blijft wel actief als vrijwilliger.

Vrijwilliger Riënne Wopereis alias Fotografiënne uit Arnhem

'Met een groepje van vijf vrouwen waren we met een plan bezig om iets concreets voor de natuur te doen. Allerlei ideeën kwamen op tafel, bij voorbeeld een voedselbos, fruitbomen met zelf jam maken, maar ook een ongerept stuk bos waar je de natuur haar gang laat gaan, waar je naar kan kijken wat er dan gebeurt. Om van brainstormen naar een werkelijk plan te komen bleek weer >>

10.000 deelnemers
>35 (online) publicaties door derden
100 vrijwilligers
14e Trouw Duurzame Top 100
3.248 volgers Facebook
603.000 door deelnemers gekochte m² grond
>3 miljoen euro
1.392 volgers LinkedIn
13.267 ontvangers nieuwsbrief Landscoop
416 volgers Insta

>>> eens ingewikkelder dan we aanvankelijk dachten. Toen Land van Ons ter sprake kwam, bleek dat zij er al verder over nagedacht hadden, dat maakte het heel aantrekkelijk. We hebben nu alle vijf grond gekocht.

Wat mij vooral gestimuleerd heeft om actief met de natuur bezig te zijn, is mijn dochter van 8, de volgende generatie. Zij moet leven in de wereld die komt. Als zij me later vraagt wat ik voor die wereld gedaan heb, moet ik toch een antwoord kunnen geven. Ik ben begonnen op huis- tuin- en keukenniveau het milieu een meer centrale plaats in mijn leven te geven en dat wordt steeds breder. Ik gebruik bijv. minder chemische schoonmaakartikelen doordat ik ze nu zelf maak. Ook ben ik onlangs gestart met een opleiding Kruidenleer. Ik ben medetuinder geworden, bij iemand met een moestuin, waar ik een kruidentuin ga beginnen. Samen doen activeert, wat ik ook het fijne vind met Land van Ons. Als fotograaf doe ik mee om het werk van Land van Ons vast te leggen en het zichtbaar te maken. Al doende word ik me steeds bewuster van wat er gaande is. Ik heb de eerste 20 vierkante meter die ik gekocht heb met mijn dochter in de kamer uitgemeten, ‘hebben we zoveel?’ riep ze.

Riënne Wopereis

Ontwikkelingen voor 2021

De organisatie draait en dit jaar zullen we moeten bewijzen of we in staat zijn door te groeien in de ambities die we hebben: Een verdubbeling van het aantal deelnemers en een ruime verdubbeling van het aantal m²'s dat we willen aankopen.

Nu aan het eind van het 1e kwartaal van 2021, de datum van het maken van het jaarverslag 2020, kunnen we tevreden zijn over de ontwikkelingen tot nu toe:

- 12.000 Deelnemers.
- Het tweede perceel in Oud Ade is aangekocht (11.9 ha).
- Een kogel door de kerk voor wat betreft het aankomende voedselbos in Den Bosch (7.3 ha).
- In april is het plan dat we drie nieuwe aankopen met onze deelnemers gaan delen, waarmee de gewenste regionale spreiding weer een stap verder komt.

Tweede heugelijke feit is dat de stap naar een groter en steviger bestuur is afgerond. Bijna 2.500 deelnemers brachten hun stem uit, waarbij ruim 99% het nieuwe bestuur steunt. Zij staan nu voor de opdracht Land van Ons verder te brengen in de realisatie van haar doelstellingen.

Met de bestuurlijke uitbreiding is ook de beschikbare capaciteit op het vlak van marketing, communicatie en media versterkt. Belangrijk, omdat met het grotere team de bekendheid met en betrokkenheid bij Land van Ons kan worden vergroot.

Voor wat betreft de interne organisatie zal er verder worden gewerkt aan de versterking van de 8 teams rond het bestuur. Met de daar aanwezige talenten zijn zij een kennisdrager op de verschillende beleidsterreinen.

Op het vlak van ICT ontwikkeling zullen er in de loop van jaar verschillende releases komen voor de deelnemerswebsite MijnGrond. Recent is er een release geweest die de herberekening van m²'s over 2020 mogelijk maakt. Door de lagere inkooprijds kregen de deelnemers zo'n 27% meer m²'s dan in eerste instantie werd ingeschat. Voor 2021 is dezelfde prognoseprijs van €6,98/m² aangehouden.

Een belangrijke versterking zit ook aan de kant van de groep die zich met perceelbeheer en -ontwikkeling bezig houdt. Deze groep gaat de lokale perceelteams van inhoudelijke kennis voorzien en de metingen rond de ontwikkeling van biodiversiteit volgen.

Bijenkasten worden geplaatst bij bloeiend boekweit op Holtesch. Beeld Peter Brul

Exploitatierkening

over het boekjaar 2020

Baten		Lasten	
Lidmaatschappen	60.190 ¹	Ledenbijeenkomsten	6.508 ⁵
Exploitatie Percelen	2.000 ²	Afschrijving software	9.680 ⁶
Donaties	3.322 ³	Software, operationele kosten	2.567 ⁷
Bijzondere baten en lasten	2.634 ⁴	Marketing en publiciteit	6.193 ⁸
		Ledencampagnes	26.711 ⁹
		Reis-verblijfkosten	526 ¹⁰
		Notariskosten	1.322 ¹¹
		Bankkosten en rente	8.568 ¹²
		Certificaatkosten	211 ¹³
		Kantoorkosten	883 ¹⁴
		Exploitatieresultaat	4.977 ¹⁵
Totaal Baten	68.146		68.146

Toelichting op de exploitatierkening

Baten

- 1

Lidmaatschappen.
Eind 2020 hadden we 10.140 betaalde lid maatschappen. 9805 Deelnemers hadden hun lidmaatschap op die datum ook geactiveerd. Het verschil zit in de mensen die het lidmaatschap cadeau hebben gekregen, maar hun deelname nog niet hebben bevestigd. Omdat de lidmaatschappen over 2 jaar lopen is voor 2020 een evenredig deel van de gelden aan de exploitatie over 2020 toegevoegd. Het resterende bedrag van de ontvangen lidmaatschappen is als Vooruitontvangen lidmaatschapsbijdragen op de balans opgenomen.
- 2

Exploitatie Percelen.
In Hooghalen is boekweit geteeld en de oogst is samen met bijgekochte boekweit gedroogd en gepeld. De opbrengst (gepelde boekweit), is tegen de voortbrengingskosten opgenomen bij de
- 3

Donaties.
In 2020 ontvingen wij 20 eenmalige donaties, waarbij de bedragen varieerden van 20 tot 600 euro.
- 4

Bijzondere baten en lasten.
Dit betreft de vrijval van de in 2020 gereserveerde te betalen btw (21% BTW over de lidmaatschapsgelden). In eerste instantie werden we als een btw-plichtige coöperatie gezien. Nadat we een bezwaar hebben ingediend heeft de fiscus ingestemd met een 0% heffing op de lidmaatschappen.
- voorraden (zie balans). De bij het pellen achtergebleven schillen (zgn Pel) is voor de marktwaarde (2.000 euro) nog op de exploitatierkening blijven staan. De gepelde boekweit zal in2021 via de webshop in pakketten worden verkocht. De opbrengst hiervan is derhalve pas in 2021 te bepalen.

Lasten

- 5

Ledenbijeenkomsten.
Dit zijn kosten van huur ruimtes, techniek en catering van de bijeenkomsten voor deelnemers.
- 6

Afschrijving software.
De gekochte of op maat gemaakte software wordt afgeschreven over een periode van 3 jaar

Waarde software per 1 januari 2010: 8.947
Investerings in 2020: 39.865
Afschrijving 2020: 9.680
Waarde software per 31 december: 39.132
- 7

Software, operationele kosten.
Dit betreft abonnementen, licenties alsmede een service- en onderhoudscontract met de leverancier van de software.
- 8

Marketing en publiciteit.
Deze kosten zijn gemaakt voor het maken van promotievideo's en het plaatsen van advertenties op Facebook.
- 9

Ledencampagnes.
Dit betreft de actie naar aanleiding van het 1-jarig bestaan van Land van Ons. De deelnemers kregen medio december een pakket toegestuurd met daarin 4 zakjes boekweit met een kaart erbij.
- 10

Reis- en verblijfkosten.
Voornamelijk kosten voor de huur van vergader- ruimtes in 2020.
- 11

Notariskosten.
Kosten voor adviezen en het wijzigen van statuten.
- 12

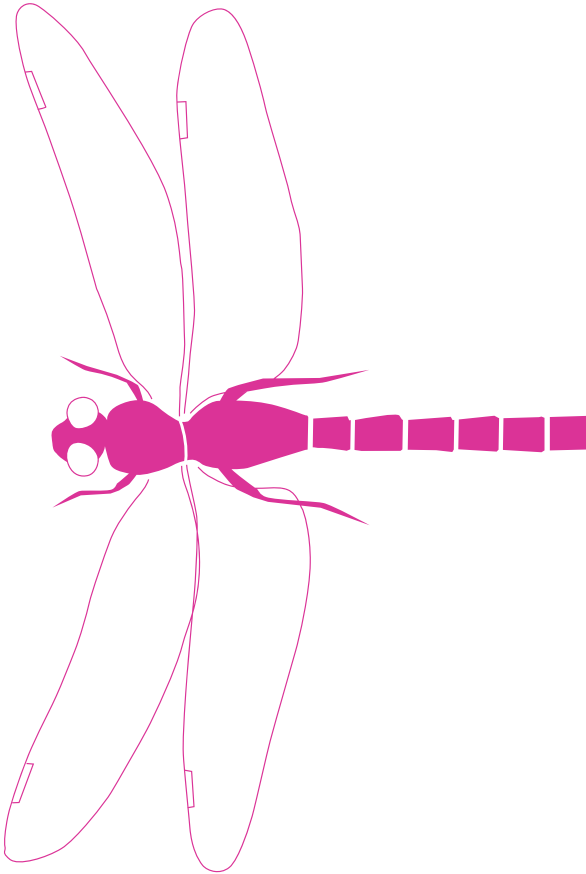
Langlopende verplichtingen.
Dit betreft een hypothecaire lening van de voormalig eigenaar van het perceel in Oud Ade ten bedrage van €595.000 ten behoeve van de financiering van de aankoop van Oud Ade. Met ingang van 1 oktober 2023 wordt deze lening in jaarlijkse bedragen van 100.000 euro afgelost. De vergoeding voor het beschikbaar stellen van de lening is 1 m² per € 5.000,00 euro uitgeleend kapitaal per jaar.
Daarnaast van een lid (niet zijnde een van de 2 oprichters) van de coöperatie: een lening in de opstart-fase van de coöperatie ten bedrage van 100.000 euro

ter versterking van het kapitaal van de coöperatie. Looptijd 3 jaar; rentevergoeding vanaf het tweede jaar: 1 m² per € 5.000,00 euro uitgeleend kapitaal per jaar.

13 Certificaatkosten.
Kosten voor registratie en jaarlijkse bijdrage SKAL Bio Controle. De feitelijke jaarkosten zijn hoger, maar dit zijn lasten die pas voor het eerst in 2021 komen.

14 Kantoorkosten.
Uitgaven voor kantoorartikelen (printkosten, enveloppen en incidentele portokosten).

15 Exploitatieresultaat.
Het resultaat van het boekjaar 2020. Als gevolg van verrekenbare verliezen uit 2019, wordt geen heffing vennootschapsbelasting verwacht.

Balans

Activa

Vaste activa	
Immateriele vaste activa (software)	39.132 ¹
Materiele vaste activa (percelen)	2.211.981 ²
Vlottende activa	
Voorraad producten	49.099 ³
Voorraad emballage	5.350 ⁴
Bank	2.023.664 ⁵
Te vorderen BTW	6.479 ⁶
Vooruit betaalde bedragen	1.500 ⁷
Kortlopende vorderingen	3.019 ⁸
Totaal aktiva	4.340.223

Passiva

Vermogen	
Ledenkapitaal	3.153.450 ⁹
Informeel ledenkapitaal/ algemene reserve	162.483 ¹⁰
Voorzieningen en verplichtingen	
Reserve herinrichtingskosten percelen	99.673 ¹¹
Langlopende verplichtingen	695.000 ¹²
Kortlopende verplichtingen	12.000 ¹³
Vooruitontvangen lidmaatschaps- bijdragen	144.455 ¹⁴
Te betalen BTW	104,13 ¹⁵
Crediteuren	688 ¹⁶
Kortlopende schulden en overlopende passiva	67.393 ¹⁷
Exploitatieresultaat 2020	4.977 ¹⁸
Totaal pasiva	4.340.223

Toelichting op de balans 2020

Activa

- Vaste activa**
1. Immateriële vaste activa (software).
Software (gekocht of op maat voor Land van Ons gemaakt) wordt gewaardeerd tegen verkrijging-sprijs verminderd met afschrijvingen op basis van de verwachte economische levensduur.
De software wordt afgeschreven over een periode van 3 jaar.

2. Materiële vaste activa (percelen).
De percelen worden gewaardeerd tegen aankoopprijs plus een vaste opslag voor de kosten van aanschaf en herinrichting. De kosten voor aanschaf van het in december gekochte perceel in Zwagermieden, zit hier nog niet bij in, omdat de overdracht pas begin 2021 zal plaatsvinden.

Waarde software per 1 januari:	8.947
Investerings in 2020:	39.865
Afschrijving 2020:	9.680
Waarde software per 31 december:	39.132

Vlottende activa

3. Voorraad producten.
De voorraden worden gewaardeerd tegen kostprijs dan wel lagere opbrengstwaarde. De kostprijs bestaat uit verkrijgings-of vervaardigingsprijs.

Specificatie voorraden in euro:
boekweit 37.801
honing 8.469
pel 2.000
boekweitzaad in zakjes 828
4. Voorraad emballage.
Betreft materiaal voor het inpakken van de boekweit-pakketten

Financiele vaste activa

5. Bank.
Dit betreft het saldo op de bank per 31 december 2020.

6. Te vorderen btw.
Betreft terug te vragen btw over de uitgaven in het vierde kwartaal met betrekking tot de verkoop van boekweitpakketten.
7. Vooruit betaalde bedragen.
Dit betreft een borgsom voor het huren van vervoer van boekweit naar en van de molen in Bredevoort.

8. Kortlopende vorderingen.
Dit betreft een bedrag dat teveel is uitbetaald aan de verkoper van het perceel in Lettele. Het bedrag is inmiddels terugbetaald.

Voorzieningen en verplichtingen

11. Reserve herinrichtingskosten percelen.
Reservering voor de aankoop- en inrichtingskosten van de percelen. Per m² wordt 20 cent gereserveerd uit het ledenkapitaal om deze kosten te bestrijden. Van het in 2020 gereserveerde bedrag (107.512 euro) is 7.839 euro besteed.

12. Langlopende verplichtingen.
Betreft betalingsschema Oud Ade t/m 2028 (595.000 euro) en leningen door deelnemers (100.000 euro)
13. Kortlopende verplichtingen.
Een kleine lening van één van de oprichters ter bestrijding van aanloopkosten. Wordt in 2021 afgelost.

14. Vooruit ontvangen lidmaatschapsbijdragen.
De tot en met 31 december 2020 ontvangen lidmaat-schapsbijdragen, voor zover deze de boekjaren 2021 en 2022 betreft.
15. Te betalen btw.
De verschuldigde btw over de in december verkochte webshop artikelen.

16. Crediteuren.
Nog openstaande vorderingen van leveranciers.
17. Kortlopende schulden en overlopende passiva.
Nog te ontvangen facturen over leveringen in 2020, voorgesloten kosten en nog terug te betalen btw.

18. Exploitatieresultaat 2020.
De winst die de coöperatie over 2020 heeft geboekt.

Passiva

Vermogen

9. Ledenkapitaal.
Het door deelnemers ingebrachte kapitaal voor grondaankoop.

10. Informeel ledenkapitaal/Algemene reserve.
Dit is de reservering van 5% van het ingebrachte kapitaal ten behoeve van de opbouw van het eigen vermogen van de coöperatie. Het verlies over 2019 (9.146,35 euro) is op deze post in mindering gebracht

Niet uit de balans blijkende rechten en verplichtingen.

In november is het perceel Zwagermieden aangekocht. De aankoop is door de leden op 7 december bekrachtigd. De levering en betaling zal plaatsvinden in 2021. De koopsom is 572.635 euro.

Land van Ons

Land van Ons coöperatie ua
Rietgerweg 6
7231 PV Warnsveld

www.landvanons.nl